

Тефило Брага
ФАНТАСТИЧНИ РАСКАЗИ

Изданието е финансиски поддржано од:

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Teófilo Braga, CONTOS FANTÁSTICOS

Превод од португалски јазик
Наташа Сармоска

Јазична редакција
Андреј Јованчевски
Ѓоко Здравески

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Теофило Брага

ФАНТАСТИЧНИ
РАСКАЗИ

Скопје, 2017

СОДРЖИНА

ВОВЕДНА БЕЛЕШКА	7
БЕЛИТЕ КРИЛЈА	11
ВЕЛ	26
УТРИНСКА СВЕЗДА	36
ЛАВА ОД ЧЕРЕП	46
БАКНЕЖИ ПО ОБРАЗИТЕ	59
МРАЧНИОТ СВОД	72
СЕВЕРНИТЕ ОРЛИ	84
ЧАСОВНИКОТ ВО СТРАЗБУР	96
ГРЕШКА ВО КАЛЕНДАРОТ	105
ВИЗБАТА НА ФАНК	116
ОТКРИВАЊЕТО КАРАКТЕР	126
СОНОТ НА ЕСМЕРАЛДА	137
ЕВАНГЕЛИЕ НА НЕСРЕЌАТА	148
МАСКАТА	161
РОЗАТА НА САРОН	177
ЧЕТИРИТЕ СИНОВИ НА АМОН	188

ВОВЕДНА БЕЛЕШКА

(Вовед кон второто издание)

Ф*антaстични раскази* е книга објавена пред триесет години. Во суштина, никогаш и не ни помислив повторно да ја погледнам книгава, која сега ми се чини како дело на туѓинец. Не ги прочитав повторно расказите, не поради содржаниот презир кон своето дело, презир што го осудувам кај секој писател што не се грижи за конечната координација на своите дела, туку зашто оваа кутра книга ќе остане поврзана со некои болни сеќавања, кои можеа да се избегнат со повторното објавување.

Фантaстичните раскази беа објавени во една книга во 1865 год. среде немирите околу познатото прашање на Коимбра; најголем дел од нив беше објавен во *Весникот на трговијата*, со чија книжевна соработка можев да заработам некоја пара за да ги завршам моите универзитетски студии.

Наеднаш, се најдов себеси опколен со омраза; беа намалени моите хонорари во прет-

пријатието на весникот, во предавалните на Правниот факултет ми закачија подло академско звање, критичарите сурово ме шиканираа, книжарите одбиваа да го рекламираат она што го пишував, а патријарсите на писменоста, со тежината на нивниот авторитет, двосмислено се смееја за мојата интелектуална вредност, ширејќи гласини за депресивните нитки на мојот карактер и лошите навика, кои успеав да ги разбијам само со искрен и јавен живот полн со незнајни жртвувања. Да беше некој друг, ќе се предадеше. Бев обврзан да ги изменам основите на моето постоење, напуштајќи ја уметноста што ме заведуваше, за да се препуштам на контемплативната ведрина, и се препуштив на критиката, на ерудицијата, на науката, на филозофијата. На ова поле моите грешки и претерувања заслужуваат да бидат простени. Многу подоцна, успеав да ги помирам во себе овие две духовни тенденции; но, не мислев одново да ги печатам *Фантастичните раскази*, ако еден ден не ги најдев во една ризница на заборавени нешта, кои ја сочинуваа наивната смеса на мојата младост.

Писмото од мојот пријател Антонио Марија Переира ме изненади, искажувајќи ја желбата да го објави ова ново издание на овие раскази.

Како можев да го одбијам тој почесен предлог?

Се согласив под услов да размислам, но немав поим за што треба да размислувам. Одлучив да ги прочитам *Фантастичните раскази* на дваесет и двегодишното момче што посто-

еше во мене. Сега, со ладна глава, можам да го проценам впечатокот што тоа читање ми го предизвика.

Таму се соочив со слабиот продор во субјективниот или морален свет, прекриен со преислените поетски споредби и епитети; не ми се допадна стилот со кој прозата се меша со стихот, прикажувајќи го уште недостигот на јасност на некој што не мисли со сигурност; што се однесува на животната драма, која е вечната тема на сите уметнички дела, забележав, исто така, малку движење, ситуациите се раскажани, наместо да бидат случени.

Тогаш, што ќе ја спаси книгата?

Едно мало нешто, што е всушност сè – страста. По триесет години, јас уште спознавав таму топлина, жар на организам што гори, септична вибрација на полна младост и машкост, која со ширум отворени гради се зафрла кон битката со животот.

Оваа флагрантна страст беше причината поради која овие раскази не беа заборавени во *Весникот на трговијата* од 1865 година. Враќајќи се дома од одмор во Коимбра, ми честиташе и Еса де Кеирош, велејќи ми дека во кафулињата на Лисабон ги сечеле страниците од книжевните весници, кога во нив излегувал некој мој расказ. Истата таа, година Жозе Фонтана посака да ги објави во една книга, која говореше за неговата животна патека, а освен тоа стана најславната книга на полицата на познатиот инженер Жоао Евангелиста, кој умре распарчен од насилна љубовна страст. Малата книга беше со истиот оној јад и жал сроден на

неговата душа. Писмата, кои уште ги чувам, ми говорат за впечатокот од еден или од друг расказ, од тоа време.

Сето ова ме потсети на она чувство дека, всушност, огнот што постои во оскудни рамки, сепак, комуницира на некаков начин. И со таа дилема на двете љубови, во која уште се бори духот, привлечен од уметноста и заведен од науката, денеска, разлистувајќи ги првите страници од оваа книга со извесна носталгична сомилост, ја оставам оваа книга да заживее пак во рекламните, и запишувам со ладнокрвност на инквизиторски судија: откако беа извршени потребните корекции, може да оди во печат.

Февруари, 1894 год.
Теофило Брага

БЕЛИТЕ КРИЛЈА

Секогаш оној истиот болен поглед! Постојан израз на болка, таа напуштеност, и она што се нарекува животна досада! Зошто во цутот на годините, кога постоењето станува зрело и пурпурно, и кога се насетуваат убавините само насон, и кога се облекуваш со радоста што те опкружува, како разиграно дете што се кити со набрано цвеќе, ти, убава, чувствителна, низ провидноста на твоето чисто лице зрачиш со блед и несигурен блесок како оној блесок на агониите и на очајот, како флуоресцентноста на бесконечното разбеснето море? Пред тебе човек чувствува чудна потиштеност, света немост својствена за голема шума, кочан студен ужас како кога се влегува во пештерата на некаква вештерка. Затоа што твоите дваесет години, заводливите облини на твоето витко самовилско тело, кое се извиткува до бол, но тенко и нежно небаре осамена палма завиена во тмурните топлини на бесконечната пустинска шир, како што сета оваа младост, што те обвива небаре

ореол на чинка и на волшепство, прави од тебе да се плашам, гласот ми го прави исплашен и треперлив, само за миг се осмелува да те праша:

Од каде ли дојде? Со какви ли маки? Каков ли вел те вее и те повикува оддалеку? Зошто се криеш од очите што плачат да те видат толку очајна, во овој грч на непреводливата со човечки зборови, внатрешна далга? Чуму не зборуваш и не ни раскажуваш што страдаш? Зошто со часови и часови седиш молкома со дланка врз лицето, исклучена и отсутна, лебдиш во божја размисла, светиш, толку силно зрачиш, што никој не се осмелува да каже дали е тоа земјен блесок, или е отелотворение на некаква архангелска есенција што талка низ светов, сакајќи да ја освети љубовта во страданието?

* * *

Понекогаш твоето лице, онаму каде што може да се прочита енигма што не се одгатнува, има модра боја на восок и, едновременно, јасност што во себе небаре содржи јаспис. И тогаш ми се чини дека во тебе гледам светица, сокриена зад изгледот на покајаничка што во секој животен успех наоѓа тајно искушение во најсмешните привиди, во безгрижната и невинна веселба, на истиот оној начин на кој змијата отровница се крие во џбуноот со најмирисливите цвеќиња или во смртниот сон на сенката под зелената и бујна јаболкница, како слугинка што држи чадор со кој ја засолнува со врвна смиреност плотната харемска робинка.

Дваесет години се радост, невиност, растење; уште не си живеела доволно за да ја сетиш горчливата тегобност на животот, не го знаеш оној јад на живеењето на облак што црнее, ниту, пак, умееш да го препознаеш за-тишјето на морето по светлата на бродовите, ниту подводните карпи по одблесокот на разбрануваното море ниту, пак, пристаништето по балсамираната миризба на почвата. Ти минуваш низ животот како заслепувачки усвитен метеор што не бира каде ќе падне, како месечарско суштество што не се тетерави, не се ни колеба застанато простум над понорот што го преминува, ниту, пак, дозволуваш да те обземе неодоливата привлечност, токму затоа што не ја познаваш. Таков е животот за тебе: минуваш безгрижна низ светот, те носи носталгичното бранување на овие внатрешни гласови, кои внатре во тебе тајат необјасниви тајни од кои просто надоаѓа желба човек да летне високо, да се загуби онаму горе во синилото.

Твоите коси, кога ќе ги распуштиш расплетени да паднат врз твоите мермерни рамења, развеани од приквечерниот ветрец, кој тихо со тебе во доверба шепоти на прозорецот, кој се свери кон запад, тие руси долги коси се како жици од харфа, во кои несоединливите слики на твоите мисли говорат за небесата, за љубовта, во лесен трепет што се шири речиси несетно поради вибрациите што само ти ги разбираш.

Згрчена и нема како статуа, грчка Ниобе, твојата тишина всадува пророчка возвишеност; изгледаш како да го вардиш отпечатокот вре-

жан од најужасниот жиг на Апокалипсата – тоа е мисијата на силната жена.

* * *

Кој ли знае дали љубовта е онаа што вака понесува во самотијата, небаре гулаб што се крие во карпи стрмни? Љубовта што го бруси животот од хармонии и чинки, што ги буди вибрациите за да го расеат плодниот полен, што го отвора пехарот на цвеќињата за пчелите да допрат до вкусните нектари, што го соединува лелекот нежен со вревата, со онаа беспрекорна врева што успива, онаа на трските крај стрмните рабови?

Љубовта е прегратка, поистоветување; како би можел да ја разделам од животот, да ја изменам нејзината радост во тага, во тага што е речиси гробно претчувство? Таа неизговорлива тајна потиштува, угнетува и приземјува токму како што прави сфингата кога ја наметнува својата загатливост.

И секојпат беше сè поистоштена, навалена од умор, задишана; но се обидуваше измамите на семејството да ги стори илузорни со снага што ја немаше, како давеник што одвај успева да се дофати до копно, но напонот на брагот го оддалечува посилно и посилно, и кој се колеба дали треба уште да се бори или треба да допушти да го проголта вителот на океанот. Дали би гравитирала околу свет во кој би се обидела да се впије, кога животот на земјата, тука, би бил како повлекување на водата што ја влече надалеку? Кутро цвеќе што вирее по

рабовите на некојси гроб! Зарем е илузија она што нејзината душа го чувствува? Зарем се лага сите оние хармонии што се модулираат однатре? Зарем зелениот тепих на свежата и мазна трева, кој ја повикува да болува во трескавичниот и горешт вртлог, за да ја сокрие од мочурливата бара, можеби ќе ја проголта засекогаш?

Страв ми е да ја видам таква, со очи вперени во хоризонтот, во таа мекост на екстазата; вртоглавицата може да ја раздрма и да падне, како сребрена и пргава пеперутка. Нејзината душа се крева кон небото; зошто лета толку рано нагоре маглата на муграта, со беспрекорна белина? Ластовицата, кога си заминува, лета на крилото на зимскиот ветар што ја сотира. Но, ако светот ја милува отсекогаш, зошто тогаш се крие и бега од него?

Дали поради живиот спомен на огнот од светлината од каде што излегла, кој ѝ влева толкав немир и во душата ѝ расцепува жива жалубивствена? Понекогаш е смирена, неподвижна, како некој што е внесен во мека музика што разнежува и успива. Ах, но, кој ли ќе се осмели да ја разбуди? Тоа би било како да ја нарушувате кристализацијата со која капка се претвора во бисер. Другпат, пак, има исплашен и втречен поглед како некој што долго гледа и се чуди пред глетката на нешто бесконечно и беспокójно. Каков ли страшен привид со неа зборува? Ерос ли е во далечната самотија на ноќта? Или е тоа копнежот да го види, обесхрабрена од невозможното, она што ја сосредоточува и потонува во оваа болка?

Солзата е капка ароматично масло во прикриена ламба; и наместо од неа да исчезне, завиена во бел и етеричен облак, солзата ја зголемува како големо астрално тело, кое со себе влече илјадници и илјадници планети.

* * *

Приквечерината празнично и свечено се повлекуваше, со последен блик на благост во кој се насетуваше веќе есенската меланхолија. Ема стана од масата; лицето ѝ беше осветлено со промената на изразот, беше обземена со чувство на бесконечност, што ѝ даваше натчовечки изглед, бесконечен, кој не можеше да се фиксира, личеше на Серафита возвишена во просветленијата на Сведенборг, додека ги транспонираше икаровите бездни, недосежни за фјордовите во Норвешка.

Таа вечер изгледаше како да ја тишти внатрешен немир. Ја следев, сакав да се восхитувам на времето што ја надминуваше, сакав да станам наследник на нејзиниот пророчки плашт, во мигот кога се ослободуваше во огнената кочија, како Илија. А токму таа беше пророкот на пустината. Се доближив. Беше смирена и спокојна, како некој што се вишнее над океанот на внатрешна контемплација. Облизу видов дека спие во хипнотичен сон. На усните ѝ беше врежана насмевка; личеше на кожурец од мистериозна гасеница на пеперугата што ќе одлета кон светлината и ќе го остави назем. Чуваше книга во skutот; инертната дланка беше потпрена над страницата. Со лесно дви-

жење означуваше длабока реченица од која се топеше нејзината душа: „Еден ангел е присутен за друг, кога тој го посакува“. Се обидов да видам од кого е книгата. Пишуваше Сведенборг, патријархот на теозофите од северот, кој далеку ги одведе односите со видливиот свет. Книгата беше насловена: *Ангелската мудрост на семоќноста, сенаучноста, сеприсутноста на оние што ја љубат вечноста, бесконечноста на Господ*. Ема веднаш се разбуди. Почувствува наоштреност од страв, почнуваше да ја разбира својата осаменост. Самиот ја проучував од втор поглед, се сосредоточував на некои феномени што настануваа во мојот дух, нервна возбуда пред самоволната хипнотизираност.

* * *

Исто така, во книгата *De varietate rerum*, Жеронимо Кардан ја опишува дарбата што ја имал за експериментирање со спонтаната екстаза и за објективизирање на сликите што ги создавал неговиот ум: „Кога сакам, го гледам она што ме задоволува, и тоа не само со духот, туку и со очите, со тие слики што ги гледав во моето детство. Но, сега мислам дека тие се исход на моите грижи. И, се разбира, ја немам секогаш оваа дарба, всушност, јас воопшто ја немам, освен тогаш кога ќе посакам. Сликите што ги гледам се секогаш во движење; така ги гледам шумите, животните, разните земји и сето она што сакам да го видам. Мислам дека причината за сите овие ефекти се наоѓа во активноста на мојата имагинација и во мојот продорен поглед.

Уште од моето детство имав нешто заедничко со Тиберио Цезар, а тоа беше способноста да се гледа дури и во најцрната темница, како што се гледа и среде бел ден. Но, не успеав долго да ја задржам оваа дарба. И покрај тоа, уште можам да видам нешто, иако не секогаш можам јасно да препознам што гледам; ова го припишувам на ефектот на мозочната топлина, на суптилноста на виталните духови, на содржината на окото и на енергијата на имагинацијата.“ (Книга IV, глава 43.) Оваа способност е раширена кај северните народи, особено оние што живеат на островите, позната под називот *Second sight*. Таму имагинацијата, со оглед на тоа што таму има оскудни пејзажи, се врти кон себе и во себе гради творби со огромни размери. Поради тоа, северните теогонии се страшни. Висечките лавини тонат во бездните, тмурни маглишта се шират насекаде, бесконечни и студени, муграта на полот чудесно се раплетува, се сонува фантастичен свет, се слушаат нејасни и неодредени песни на духовите кои се провејуваат низ звукот на далечната харфа. Дарбата за визија е широко распространета. Имено, така е и на Фарските Острови. Девиците нека не се покажуваат во нагли привиди и нека ги бара јасновидецот, без никогаш воопшто да ги најде! Балзак, набљудувачот на срцето, кому му нема рамен, ја насети сета поезија на северот во поемата на Серафита; мистерија е врската меѓу филозофијата и поезијата, неодгатливата екстаза на Сведенборг, искажана во фјордовите на Норвешка. Делириумот на Серафита е непрекинат проблем на непосредна перцепција; нејзината љубов е

почиста од идеалот на Диотима, оттаму доаѓа и нејзиниот втор вид.

Таишатрим и Физичин се имиња што на галски јазик им се даваат на оние што ја имаат оваа дарба. Забележаните настани се бесконечни, нивното проучување датира од денешно време. Кант се борел против визионерската доктрина на Сведенборг, но не забележал дека овој физички феномен ќе биде сентиментален; во патријархот на јасновидците од север видел натрапник. Изворедно необичниот живот што бил за пример, кој го живеел Сведенборг, е целосна и непореклива измама на аргументите од овој поредок.

Како да се објасни постојаната инспирација, вториот вид? Душата што лебди меѓу два света – физичкиот, со кој влегува во сооднос преку чувствата, и физичкиот со кој влегува во сооднос преку претчувствата; доколку ја привлекува светот на телата, во неа надвладуваат инстинктите, а чувствата, сите релативни, само се насетуваат преку присуството на предметите; ако душата поради горешт копнеж се воздигне до душевната состојба на духовите, сензациите се отплеткуваат од јазолот на земните односи и спознаваат сè независно од сензациите на субјективната претстава. Тоа им се случува на поетите, кога ја воспеваат убавината на несонуваните форми, реминисценцијата на нечуените хармонии.

* * *

Ема поминуваше пријатна вечер! Сигурно беше свесна дека наскоро ќе се стори ан-

гелска есенција. Нејзиниот говор беше како воздишка. Ми упати прашален поглед небаре се плашеше да ми постави индискретно прашање. Не ја познавав таа нејзина нежност на серафим, секогаш бев навикнат да ја гледам речиси во облаци, со презир кон светот, секогаш зрачеше небаре трансфигурација на Табор. Ги ставив нејзините дланки во моите, сакав да го чујам звукот на тој небесен инструмент, чија хармонична тајна ја разбираа само ангелите. Да можев барем да ја ослободам, ќе ја прашав која е причината за таа толку голема тага, силината на таа внатрешна болка, толку духовна, која не може да се искаже со фоничната материјалност на зборот. Таа го насети мојот копнеж:

„Имаш бодра енергија?“, ме праша речиси со страв и нечујно. Таа реченица можеби би била груба за некого, дури можеби и неразумна, но јас, пак, кој сето она што ѝ го должам на оваа дарба, големите болки, неодоливите импулси, сонуваните слави, остварувањето на моите истенчени апетити, често ги наоѓам во апсолутната јачина на Фиат, кој е Бог, кого го гледам во големите дела на духот, религијата, правото и уметноста: во религијата емотивно се покажува со верата; во правото, согласно со индивидуалните договори; во уметноста, во онаа точка во која различните вкусови се хармонизираат, ете тоа е убавината; повторувам, јас го разбрав тоа прашање во сета негова полнота. И почнав повеќе да ја спознавам моќта на волјата зашто го видов резултатот од чинот каде што ја изведував таа волја.

Ема впери во мене длабок поглед; лицето ѝ беше величествено и свето, небаре фасада на средновековна катедрала; сводовите, архитектонските линии се протегаа кон височините, тоа беа нејзините коси; погледот, овој поглед што во тој миг ме угнетуваше, беше мистериозен како темен агол. Се исплашив, од пештерата се разлеваше тишина, одекнуваше студениот и мирислив ветрец низ процепот на огромната карпа, и речиси ќе се струполев наземи онесвестен со сите одземени сетила, од глетката на конвулзиите на хиерофантот. Ема ме праша дали верувам во односи со невидливиот свет. Се поколебав за миг, потем реков:

„Верувам, но не знам да ги докажам со една формула, која, па макар и соборлива, би имала филозофска вредност.“

Таа ме слушна со тегобност на бистрина на млада вдовица, која го слуша своето чедо како прашува за татка си. Потем пропетелчи нешто, доближувајќи го своето лице до моите гради:

„Уште си многу млад, зошто во себе го убиваш чувството за размисла? Размислата е студена, земјена, не разбира освен ако не разглоби за потем одново да состави. Како може таа да се сведе на едноставното, на апсолутното, кое како врвен атрибут ја има индивидуалноста? Светлината, што е несовладлива, нели се распрснува врз спокојниот лик на езерото? Такви се чувствата; само тие може да те одведат отаде односите и можностите. Состојката е единствена; нејзината суштина го заема, поради единственоста, мноштвото на атрибутите. Секогаш кога ќе се впиеш во единицата што те

отуѓува, како атрибут или како вид состојка, влегуваш во суштината на сите нешта, зашто едноставното што во тој миг дејствува во тебе е истото она во кое сè постои. Во тебе вибрира универзалната хармонија.“

И продолжи со речиси незабележливи зборови. Беше во екстаза, во екстазата на апстракцијата, онаа што ја чувствувал Њутн кога ја определувал суштината на некој поредок на сложени собитија, во законот што морал да стане вечен и кој ќе го врежел засекогаш неговото име. Посакав да се фрлам наземи, пред тој неразбирлив дух; ќе паднев ако таа ми се обратише како сатана, кога одеднаш надвисна Исус над храмот:

„Наес omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.“

* * *

Кога Ема излезе од својата возвишена немост, со детска благост се потпре на моето рамо:

„Уште не знаеш зошто сум тажна? Чуј, една вечер седнав да го слушам шумолењето на еден поток ми звучеше како внатрешна музика. Посакав да знам што вели, да му се доверам, да му ја исповедам својата душа, која гореше од жед за љубов. Од мекото шумолење на таа кристална река, сонував, мечтаев, копнеев, се занесов. Заспав. Тоа жуборкање ми заличи на крилја на херувим што слегол од небесата до мене; ја гледав јасност на белината на неговите долги одежди, тивок беше до мене. Имаше

израз на вознемирена ведрина, привид што утешуваше. Се разбудив и светот ми се виде – пустина, животот – затвор, бев нестрплива да полетам, да побегнам, во мене пламтеше незапирлив копнеж повторно да го видам страшно-то лице на оној што ми го покажа светот како непреминливо место за животот, како трнлива шума. Еднаш, пак, ми се појави блескав како Јахве во грмушката што гори. Беше и натаму тивок. Од љубовта пред него занемував, посакав да го следам во глетката што бавно исчезнуваше, но телото беше закотвено во земјените алги, како јагне што се заплеткува во грмушките од бршлен. Далгата од претераниот напор ме пробуди. Така се роди оваа длабока меланхолија, замислена наспроти невозможното. Подоцна ја запознав мистеријата на волјата; ја изолирав во себе, за да ја повикам суштината на моите сништа во реалноста на мигот. Речиси горев од јачината на копнеењето. Тој ми се виде тажен. Го прашав дали љуби. Се насмевна. Што беше потребно за да станеме едно исто битие? Насмевката се претвори во болна радост и расеано ми рече: »Одлетај од Земјата.« Никогаш повеќе не ме посети во очајот во кој живеам. И животот е таков: вегетирање на валканото во влагата на солзите пролеани од час во час. Зошто не може да се лета од Земјата?“

* * *

Во тој миг, се слушна часот за молитва. Ноќта паѓаше безволно и студено. Светлината беше носталгична. Ема ме замоли да ја оста-

вам сама. Доцна во ноќта, светлината почна да се разлива преку прозорецот во нејзината соба, живата светлина, тивката, како онаа од ламбата на херметичниот филозоф изненадувајќи ја природата со некоја од своите најскришно чувани тајни. Ема ја читаше својата омилена книга, што ја оставив отворена на полицата.

За кусо време почна да зазорува. Кога тишината стана свечена и целата природа се сосредоточуваше во свети мистерији, дома се слушна заглушувачки тресок, како удар на мртво тело, и потем павтање со раце и голема збрка, која се судираше со тегобноста на пароксизмот. Криковите брзо се кренаа, се претворија во ехо. Сето тоа доаѓаше од собата на Ема. Дали тоа беше некој долг кошмар? Вратата се отвори подготвена за помош. Ја најдоа наземи, умрена, на кратко растојание од огнот, што го задушуваше воздухот со јагленосан чад. Телото беше студено. Лицето бело небаре мермер. На многу мало растојание од неа се наоѓаше отворена фаталната книга за мистичните егзалтации на Сведенборг. Во неа можеше да се прочита оваа длабока реченица:

„Невиноста на небесата создава таков впечаток во душата што оние што од неа се погодени во себе носат полет што им трае сиот живот, како што самата искусив. Доволно е да се има и најмала перцепција од сето тоа, за човек засекогаш да се промени, да посака да се искачи на небесата и така да влезе во сферата на Надежта.“

Следуваа и други зборови, но ми беше страв да читам уште, зашто почнував да го чув-

стнувам заведувањето на меланхолијата и онаа субјективна сосредоточеност на нештата, која води кон самоубиство.